

Список використаних джерел:

1. Kravchuk O., Varis I., Zalizniuk V., Kaluzhna T., Samko A. (2023) The Regional Disproportions of Labour Market Risks in Ukraine. *Studia Regionalne i Lokalne*. 2022. Vol. 3(89), p.32–48. DOI: <https://doi.org/10.7366/1509499538903>
2. Soldak M., Mezentsev K., Batunova E., Haase A., Haase, D. (2024). Emergent urban resilience in Ukraine: Adapting to polycrisis in times of war. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya / Економічна та соціальна географія*, 92, 6–13, <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2024.92.6-13>
3. Азьмук Н.А. (2022) Трансформація ринку праці в умовах війни: виклики та стратегії відтворення робочої сили / *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 171-179. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).171-179](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).171-179).
4. Аналітика / 840 підприємств в Україні переїхали через війну у безпечні регіони// Міністерство економіки України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war>.
5. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. (2022) Ринок праці України в умовах війни. Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. Р. 1106–1113 <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-137>
6. Каліка С. І. (2024) Підходи до трактування резильєнтності ринку праці. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Відновлення України у повоєнні часи: виклики, стратегічні пріоритети, ресурсне забезпечення, потенціал майбутнього розвитку» <https://jrpp.donnu.edu.ua/article/view/16555>
7. Міжнародна організація міграції. Звіт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukraine.iom.int/uk/zvity>.
8. Петренко В.С., Мельникова К.В., Петренко Д.О., Петренко Д.О. (2023) Аналіз впливу воєнного стану на ринок праці України / № 48 (2023): *Вісник ХДУ Серія Економічні науки* <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-48-6>
9. Резнікова О. О. (2022) Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf.
10. Сегіда К., Думнов О. Ринок праці України в умовах війни: сучасні тенденції та регіональні особливості // *Регіон – 2023: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, (20 жовтня 2023 р.) / Гол. ред. колегії Л.М. Немець. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2023. 179 с. с. 170-173. <https://surl.li/ocywik>.
11. Томчук, О. (2023). Аналіз трендів розвитку ринку праці в Україні: ключові зміни та виклики воєнного часу. *Innovation and Sustainability*, (2), 110–119. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.110.119>
12. Штундер, І. (2022). Ринок праці України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (40). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-22>.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ МІНЕРАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У СТРУКТУРІ ГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ

Мирослав СИВИЙ

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна

Abstract. *The article attempts to analyze the role of mineral resources in the development of world civilization. The problems of the mineral and raw materials complex of Ukraine, which require urgent solutions, are analyzed.*

Key words: *mineral resources, rational use of mineral resources.*

Мінеральні ресурси – першоджерело, основа функціонування людської цивілізації на усіх фазах її розвитку. Людина черпає необхідні для існування ресурси тільки з природного середовища. Розвиток технологій суттєво змінює напрямки, масштаби використання природних ресурсів і створює фонд похідних від них матеріалів - продуктів праці людини. Але першоджерелом сучасного матеріального й енергетичного потенціалу суспільства залишаються природні і, в основному, мінеральні ресурси Землі [7].

Вся історія людської цивілізації найтіснішим чином пов'язана з використанням мінеральної сировини. Початки застосування мінералів чи гірських порід людьми, навіть не людським суспільством, губляться у глибині віків. Навіть основні етапи розвитку людства носять назви тих основних матеріалів, які визначали чи суттєво впливали на рівень культури тієї чи іншої епохи, в тій чи іншій мірі сприяли прогресу людської спільноти: кам'яний вік (палеоліт, неоліт), бронзовий вік, залізний вік, атомний вік (вік радіоактивних металів), інформаційний вік. В основі цих назв лежать мінеральні ресурси.

Застосування тих чи інших матеріалів і джерел енергії не тільки визначало техніко-економічний рівень розвитку суспільства, але й багато в чому зумовлювало його суспільний устрій. А деякі західні автори прямо пов'язують використання певних видів мінеральної сировини із суспільним устроєм. Так, кам'яний вік асоціюється з родовими общинами, бронзовий – з державами-монархіями, вік заліза (металів) – з колоніальними імперіями і федераціями і, нарешті, наш вік - радіоактивних мінералів - вважається віком континентальних воєнних блоків. Незважаючи на спрощеність і певну однобічність такого підходу, неможливо не визнати, що зв'язок між техніко-економічним розвитком суспільства, використанням нових матеріалів і джерел енергії та його політичним розвитком очевидний. [5].

Вже найдавніші людські спільноти використовували таку мінеральну сировину, як вода і кам'яна сіль. І, можливо, одні з перших конфліктів між людськими угрупованнями, особливо тими, що населяли напівпустельні, степові чи саванні ландшафти, були суперечки за доступ до надійних джерел води. Такі конфлікти, до речі, продовжуються і в наш час, часто вже між високоцивілізованими суспільствами.

Використання крем'яних знарядь праці (сокири, рубила, скребки) та зброї (наконечники списів, стріл, дротиків тощо) виявило беззаперечну перевагу перед кістяними аналогами і сприяло підвищенню продуктивності праці та ефективності бойових дій.

В древності широко використовувалась така неметалічна сировина як глина. В Х тисячолітті до Христа із глини уже виготовляли гончарні вироби. Камінь використовувався як будівельний матеріал. Надалі у сферу виробничої, побутової діяльності людини потрапляли все нові мінерали та гірські породи - натуральні барвники, будівельні матеріали, абразиви тощо. Мінерали і породи, які використовувались людиною від 100 тис. років до Хр. і до появи перших літературних джерел (записів) включали, очевидно, кременисті сланці, яшму, кремінь, халцедон, агат, аметист, кварц, обсидіан, янтар, тальк і різноманітне мильне каміння, жадеїт і серпентиніт, вапняк (кальцит), плавиковий і польовий шпат, оксиди заліза (лімоніт), сірку, кам'яну сіль, натуральний асфальт і воду, а також гранат, смарагд, бірюзу, малахіт, ляпіс-лазур, а із металів – золото і мідь. Свідченням гірничовидобувної діяльності людини в доісторичну епоху є збережені до наших днів деякі шахти і гірничі виробки.

Найдавніші рудники з видобутку кременю знаходяться на лівому березі Нілу, між Каїром та Асуаном. Декілька відносно неглибоких шахт з'єднані підземними галереями. Давні шахтарі працювали при світлі факелів – про це свідчать знайдені тут кусочки деревного вугілля. Згідно із даними радіовуглецевого аналізу, проведеного з використанням вугілля, вік розробок виявився рівним 33 тис. років [5].

Про масштаби виробництва кам'яних знарядь у неоліті можна судити за археологічними пам'ятниками, виявленими у Нідерландах на південь від Маастріхта. У цьому районі налічують майже 5000 шахт із видобутку кременю глибиною до 15 м. З кожної шахти було видобуто не менше 10 т кременю. Виявлено 15 тис. кам'яних кирок і молотків, а у “великій майстерні” – овальній депресії розміром 54х37 м – містилось 1250 м³ відходів обробленого кременю. Очевидно, це одні з перших із відомих тепер заскладованих відходів гірничого промислу. Гірничовидобувний центр у Нідерландах діяв у 3150-3050 роках до Хр.

Завершальний етап кам'яної індустрії, який одночасно відкриває етап “ери металів” – енеоліт - називають ще мідно-кам'яним віком чи хальколітом. Появились вироби із міді (спочатку – прикраси; це свідчить, що мідні вироби не спричинили революції у знаряддях праці, зброї тощо). Однак з'явилися нові технології (холодна ковка, а потім і виплавка металу), нові знання (властивості металу, родовища тощо), нові професії. Все це створювало передумови для технологічного прориву в епоху бронзи і заліза.

А перші вироби з міді і шматки мідної руди були знайдені в гористій місцевості у верхів'ях Тигру (Курдистан) у верстві, датованій рубежем 8-7 тисячоліть до Хр. Руду брали, очевидно, із розташованого неподалік родовища, яке експлуатується до наших днів. Із гірського Курдистану мідні вироби і навики проникли в Анатолію, Дворіччя, Іран. В Єгипті

перші вироби з міді відносяться до 5-го тисячоліття до Хр. У 5-му і 4-му тисячоліттях до Хр. розроблялись мідні руди у Болгарії, в хребті Середня Гора. Підраховано, що із добутої там руди можна було виплавити 500-1000 т міді.

В енеоліті мідні знаряддя праці поступово замінюють і витісняють кам'яний інвентар. У деяких районах у цей же час чи навіть раніше почали використовувати метеоритне залізо і золото [5].

В кінці IV тисячоліття до Хр. було винайдено перший сплав – міді з оловом – бронзу (10% олова і 90% міді). До того використовувалась відновна плавка мідної й олов'яної руд з деревним вугіллям. Бронза твердіша від міді, тому вона замінила останню у виготовленні знарядь праці та зброї. У третьому тисячолітті до Хр. виготовлення бронзи широко поширилось у країнах Середземномор'я.

В історії застосування металів виділяють також дометалургійний період, коли самородні чи значно рідше виплавлені із деяких руд метали використовувались як камінь – оброблялися шляхом ковки або з допомогою абразивів.

Залізний вік, який наступив на початку I тисячоліття до Хр., приніс нові знання. Одним із дуже важливих технологічних проривів в історії мінеральних ресурсів було доведення руди до металу і виробництво сплавів з потрібними властивостями. Отримувати залізо з руди навчилися спочатку у Палестині (біля 1500 р. до Хр.), потім і в інших країнах. Звичайно у природі залізо дуже міцно зв'язане із киснем в оксиди. Для того, щоб порушити ці зв'язки потрібна була висока температура, яка у ті часи досягалась спалюванням деревного вугілля. Згоряючи, воно забирало кисень у заліза. Спочатку залізо використовувалось для прикрас та різноманітних виробів, пізніше – для виготовлення зброї і знарядь праці.

Розвиток металургії на деревному вугіллі безперечно мав і перші відчутні екологічні наслідки, пов'язані з використанням мінеральної сировини - в гірничовидобувних районах почалось прискорене винищення лісових масивів.

У другому тисячолітті до Христа для відбілювання тканин почали використовувати сірку. Пізніше римляни застосовували її і для медичних потреб. У сферу практичної діяльності людини були втягнуті асфальт і нафта. Асфальт став необхідним як речовина для консервації продуктів, для муміфікації. Він використовувався також як в'язучий матеріал для цегли при будівництві, як матеріал для скульптур, при смолінні днищ кораблів.

Нафта добувалась і використовувалась ще вавілонянами. У Єгипті нафта використовувалась для потреб муміфікації, а в Греції і Римі її наносили на металічні предмети для захисту від корозії. Широко використовувалась вона як освітлювальний засіб. Вважають, що саме нафта горіла у башті знаменитого Александрійського маяка.

В античні часи нафту добували на о. Закінф біля західних берегів Греції, на Сицилії (звідси її тодішня назва “сицилійське масло”) і, що особливо цікаво, на території теперішньої України – на Керченському півострові. Знайдена під час археологічних розкопок амфора з нафтою за хімічним складом виявилась місцевою, видобутою із родовищ Керченського півострова, орієнтовно у IV віці н.е. Нафта із керченських родовищ знайдена і в амфорах при розкопках античного міста Танаїс у пониззі Дону.

Якнайширше застосування отримали різноманітні будівельні матеріали, облицювальне каміння тощо. Досить згадати знамениті єгипетські піраміди, складені із блоків білих нумулітових вапняків, мармурові колони у грецьких та римських храмах та ін. Римляни, до речі, винайшли цемент із суміші вулканічного попелу з вапном.

Гірничовидобувна промисловість у Давньому світі досягла великого розквіту. Дещо пізніше, в епоху раннього Середньовіччя, у цій галузі спостерігався помітний спад, що було пов'язано із загальною кризою науки і техніки у ті часи. Війни і розруха надовго загальмували розвиток гірничої і металургійної справи, не відкривались нові родовища, не створювались нові матеріали. Одним з основних висновків, які можна зробити з аналізу ролі мінеральної сировини у Древньому світі, є наступний: гірські породи і мінерали земної кори, які підвищували продуктивність праці і відкривали перед людьми кращі можливості

існування і розвитку, перетворились у *мінеральні ресурси* завдяки людській діяльності, яка створювала потреби у різноманітних мінеральних матеріалах і яка винайшла способи їх отримання. Інший важливий та актуальний до цього часу висновок може бути таким: мир і вільна міжнародна торгівля були необхідними умовами для активного розвитку гірничовидобувної промисловості з найраніших часів.

Новий поштовх розвитку гірничої справи дало Відродження, яке почалося у XIV-XV віках і значну роль у цьому зіграв відомий вчений Агрікола, з іменем якого пов'язана систематизація знань у мінералогії, гірництві та металургії.

В Англії з кінця XVI віку, завдяки змінам у законодавстві, почалась заміна деревного вугілля мінеральним, що можна вважати одним із перших природоохоронних заходів, спрямованих на збереження лісів. Понад сто років йшло вдосконалення технології виплавки заліза з допомогою коксу, однак перехід на мінеральне паливо дозволив Англії зайняти провідні позиції у виробництві заліза і сталі та здійснити “промислову революцію”, в основі якої було освоєння значно ефективніших джерел енергії.

Протягом XIX і XX століть науково-технічний прогрес спричинив втягнення у промислове виробництво величезної кількості нових видів мінеральної сировини. Сучасні галузі промисловості та сільське господарство потребують використання майже усіх хімічних елементів таблиці Менделєєва. З'явився попит на види сировини і матеріали з виключно високою міцністю, тугоплавкістю, стійкістю до корозії, електропровідністю тощо. Зросло споживання таких металів як молібден, ванадій, вольфрам, ніобій, тантал, титан, селен, цирконій, кобальт, реній, ряду рідкоземельних елементів тощо. Різко збільшилось споживання паливно-енергетичної сировини і продукції, яка отримується на базі вуглеводнів нафти і природного газу. Піднявся попит на неметалічну сировину – цемент, інші будівельні матеріали, азбест, слюду, сірку, йод, бром, тальк, барій та ін. Інтенсифікація сільського господарства вимагає постійного збільшення споживання мінеральних добрив та інших меліорантів.

Україна переживає непростий і болісний етап визначення свого місця й ролі у світових процесах глобалізації, у тім числі і місця у глобальному розподілі та використанні мінерально-сировинних ресурсів і їх продукції, у процесі мінерально-сировинної інтеграції. Як підкреслює Л. Галецький [1], вибір України залежить передусім від її загального мінерального потенціалу, масштабів внеску у світове мінерально-сировинне забезпечення, збалансованості державної стратегії у сфері мінерально-сировинних ресурсів. Варто наголосити, що у сучасних промислово розвинутих країнах проблеми мінерально-сировинних ресурсів вирішуються на державному рівні. Питання про створення мінерально-сировинної бази, визначення видів стратегічної сировини, інші подібні проблеми не тільки розв'язуються державними структурами, але й закріплюються законодавчо. Державна політика у галузі мінеральної сировини вирішує також проблеми раціонального і комплексного використання корисних копалин, захисту навколишнього середовища від негативного впливу гірничовидобувної і переробної промисловості, створення надійної транспортної системи, рекультивациі порушених земель тощо.

Для вибору раціональної державної стратегії, яка б забезпечила національну безпеку, дуже важливо мати об'єктивні оцінки загального мінерально-ресурсного потенціалу країни (який можна розглядати як суму потенціалів окремих регіонів держави) і можливого його впливу (і залежності) на процеси глобалізації мінерально-сировинних ресурсів, які реалізуються у світі.

Україна входить до ряду країн з розвинутою мінерально-сировинною базою, що забезпечує до 5% світового обсягу видобутку корисних копалин, при населенні 0.8% від загальної чисельності мешканців планети (розвинені країни з 16% населення Землі видобувають 35% світового обсягу; такий самий рівень видобутку у країнах що розвиваються, з населенням 52%). У перерахунку на 1% населення на Україну припадає 6,2% світового видобутку, проти 2,19% у розвинених країнах і 0,7% - у тих, що розвиваються [4].

Загалом на території України на даний час виявлено понад 20 тис. родовищ і проявів з

117 видів мінеральної сировини, з яких 8949 родовищ мають промислове значення і враховуються Державним балансом запасів корисних копалин. Промисловістю освоєно понад 2801 родовищ з 100 видів корисних копалин, що містять від 40 до 75% розвіданих запасів різноманітних корисних копалин. На базі цих родовищ діють понад дві тисячі гірничодобувних, збагачувальних і переробних підприємств [3].

У мінерально-сировинному комплексі України в період його повнокровного функціонування було задіяно понад 20% трудових ресурсів і в тій чи іншій мірі близько 48% промислового потенціалу, що співмірно з аналогічними показниками у розвинених гірничодобувних країнах [8]. З іншого боку, використання мінерально-сировинної продукції на особу в Україні значно нижче, ніж у розвинених країнах світу.

В умовах планової економіки в Україні найбільш інтенсивно експлуатувались великі родовища мінеральної сировини таких видів як нафта, газ, кам'яне вугілля, залізні і марганцеві руди, ртуть, сірка, титан та ін., що спричинило виснаження їх запасів, погіршення якості руд, розвитку негативних екологічних впливів на довкілля. У той же час недостатнє фінансування геологорозвідувальних робіт не давало змоги поповнювати вичерпані запаси та вивчати нові перспективні види сировини, у першу чергу кольорових металів, золота, алмазів, нерудної сировини. Загалом, геологічна вивченість надр України виявилась удвічі нижчою за вимоги сучасної світової практики.

За масштабністю і перспективністю Ю. Третьяков [8] корисні копалини України поділяє на шість великих груп (табл. 6).

З першої групи корисних копалин (забезпечують потреби промисловості і мають експортний потенціал) найзначнішими є підтверджені запаси (у % від світових) кам'яного вугілля (3,5), залізних руд (18,5), марганцевих руд (44,7), а також урану, титану, цирконію, германію, каолінів, графіту та ін. Проте через низьку якість (марганець, залізо) чи високу собівартість (вугілля) мінеральна сировина часто є неконкурентноспроможною на світовому ринку.

Родовища другої групи використовуються тільки для внутрішніх потреб. Більшість Корисні копалини цієї групи (вугілля буре, торф, сапропель, сіль калійна, солі калімагнієві, бром та ін.) часто не експлуатуються (навіть у випадку можливості значного видобутку), або розробляється у незначних обсягах в основному через невисоку вартість сировини, екологічні проблеми та ін.

В третій групі корисних копалин експлуатуються переважно дрібні родовища (нафта, природний газ, конденсат) і з невисокою якістю руд (нікель, кобальт, бентонітові глини).

В останні групи (підготовлені або можуть бути оперативно підготовлені до освоєння; можуть задовільняти внутрішні потреби, експортуватись; руди низької якості чи малих запасів, імпортуються) входять майже всі кольорові, рідкісні і благородні метали (алюміній, мідь, свинець, цинк, золото, берилій, літій, тантал, ніобій), ітрій і рідкоземельні елементи, а також апатит фосфорит. З тих чи інших причин (недорозвіданість, малі розміри, низька якість сировини, несприятливі гірничотехнічні умови та ін.) вони поки що не розробляються.

Як показують результати пошуково-оцінювальних робіт останніх років, ці види корисних копалин можуть стати надійним джерелом сировини для внутрішніх потреб чи навіть для створення експортного потенціалу. Нараз ж обсяг імпорту мінерально-сировинної продукції у грошовому виразі у декілька разів вищий за експорт.

І це робиться у той час, коли Україна володіє найбільшим у Європі мінерально-ресурсним потенціалом. Виявлені в останні роки родовища кольорових, рідкісних та благородних металів – берилію, літію, цирконію, молібдену, скандію, галію, германію, міді, золота та обраховані їх ресурси є найбільшими у Європі, проте більша частина цієї сировини імпортується. А саме ці види сировини виступають резервом втілення у промисловість високих технологій, створення конкурентноздатних видів продукції, енергозабезпечення та зміцнення валютного фонду країни [6].

Водночас у мінерально-сировинному комплексі держави нагромадилась низка проблем, які потребують невідкладного вирішення. Серед таких з них, є зокрема проблема

забезпечення легуючої та вогнетривкої сировини для металургії (плавиковий шпат та ін.). Річ у тім, що продукція вітчизняного металургійного комплексу постачається на світовий ринок за вкрай низькими, майже демпінговими цінами, що зумовлено насамперед відсутністю в країні найважливіших видів допоміжної легуючої та вогнетривкої сировини.

У сільському господарстві дефіцит добрив (насамперед фосфорних) зумовлює не тільки падіння врожайності, а й деградацію ґрунтів, що уже розпочалась. Підвищені вмісти токсичних речовин у привозних фосфоритах з Північної Африки і Близького Сходу вже давно вимагають реалізації програми хоча б часткового забезпечення ґрунтів добривами з вітчизняних родовищ фосфатної сировини.

Унікальні за якістю неметалічні корисні копалини у непереробленому вигляді за демпінговими цінами вивозяться до сусідніх країн, а далі вже під їх маркою – на світовий ринок (облицювальне каміння, бурштин, високосортні вогнетривкі глини).

Мінекоресурсів України спільно з фахівцями суміжних відомств та НАН України розроблена “Загальнодержавна програма розвитку мінерально-сировинної галузі України на період до 2030 року” [2].

У програмі враховано потреби провідних галузей народного господарства держави стосовно мінеральної сировини, визначено основні стратегічні напрямки розвитку мінерально-сировинної бази, враховано необхідність проведення комплексу регіональних геологічних, еколого-геологічних, гідрогеологічних та інженерно-геологічних робіт, заходів із вивчення та підтримання відповідного екологічного стану довкілля, підкреслено надзвичайно велике значення продукції мінерально-сировинного комплексу для господарства країни. Однак на сьогодні темпи і масштаби відтворення власної мінерально-сировинної бази не задовольняють потреби держави.

Враховуючи загальносвітові тенденції і передусім потреби структурної перебудови економіки України, Програмою передбачено зокрема [2]:

1. Відкриття і розвідку нових родовищ паливно-енергетичної сировини.

2. Удосконалення мінерально-сировинної бази діючих гірничовидобувних підприємств України з метою підвищення їх економічної ефективності та екологічної чистоти виробництва, підвищення якості й конкурентоспроможності готової продукції. Особливу увагу приділено підприємствам, що видобувають корисні копалини, які користуються постійним попитом на світовому ринку і здатні найближчим часом збільшити валютні надходження до України (циркон, титанові концентрати, декоративно-облицювальні матеріали, каолін, графіт), або випускають продукцію для вигідного товарообміну (залізни й марганцеві руди, титан, циркон, вогнетривкі глини тощо).

3. Термінове створення власного виробництва дефіцитних видів МС, що ввозяться з інших країн і без яких неможлива робота діючих металургійних та деяких інших підприємств (хромові та хромонікелеві руди, флюорит, фосфатна сировина, вогнетриви та ін.). Насамперед йдеться про освоєння родовищ, розташованих поблизу діючих гірничовидобувних підприємств, що дасть змогу використати їх виробничі потужності, інфраструктуру та кадровий потенціал.

4. Створення власної мінерально-сировинної бази найважливіших стратегічних видів корисних копалин: благородних металів, рідкісних земель та ін. Це дозволить забезпечити власною сировиною складні наукоємкі технології сучасних виробництв та зміцнити експортний потенціал держави.

Л. Галецький [1], вважає, що більшість розвіданих в умовах планової економіки родовищ не відповідають сучасним критеріям і, насамперед, забезпеченню прибутку від реалізації сировини та продуктів її переробки. Тому пропонується провести загальну інвентаризацію існуючого розвіданого фонду родовищ корисних копалин, переоцінку їх із виділенням так званих *активних запасів*, тобто таких, котрі відповідатимуть категоріям ринкової економіки, насамперед, забезпеченню прибутку від розробок. Зміна стратегії оцінки і використання мінерально-сировинних ресурсів (чи ширше – мінерально-сировинного

комплексу) стане можливою за умов нової концепції, яку можна визначити як *раціональне використання надр*. При цьому пріоритетними напрямками економіко-екологічної стратегії розвитку мінерально-сировинного комплексу країни, згідно з сучасними уявленнями, повинні стати:

- створення ефективного економічного механізму регулювання надрокористування, спрямованого на оптимізацію використання надр, компенсацію негативного впливу розробки родовищ на довкілля, забезпечення розвитку соціальної сфери ресурсозабезпечуючих районів;

- запобігання понаднормативних втрат корисних копалин в надрах при їх видобуванні, часткове довилучення втрачених раніше запасів корисних копалин, підвищення рівня повноти використання добутої мінеральної сировини при її переробці;

- організація ефективного державного гірничого нагляду по лінії державного геологічного контролю, загального державного контролю за використанням та охороною надр у межах своєї компетенції (Міністерство екобезпеки та природних ресурсів, місцеві Ради народних депутатів, органи виконавчої влади на місцях);

- посилення відповідальності за порушення законодавства про надра у плані їх геологічного вивчення, збереження і раціонального використання.

Список використаних джерел:

1. Галецький Л. Стратегія розвитку мінеральних ресурсів України. Геолог України. К.: 2003. № 1. С. 25-30.
2. Загальнодержавна програма розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3268-17#Text>
3. Мінеральні ресурси України. Довідник. К.: Геоінформ, 2022. 325 с.
4. Надрокористування в Україні. За ред. О. Кирилюка, Г. Рудька. Чернівці: Букрек, 2019. 688 с.
5. Сивий М. Мінеральні ресурси Поділля: конструктивно-географічний аналіз і синтез. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 656 с.
6. Сивий М., Паранько І., Іванов Є. Географія мінеральних ресурсів України: монографія. К.: Либідь, Простір М, 2013. 683 с.
7. Syvyj M., Mazbayev O., Volik O. et al. Methodological approaches to the study of mineral resource potential of regions. E3S Web of Conferences, 2021, 280, 11012. DOI : <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202128011012>
8. Третьяков Ю. Мінерально-сировинна база і стратегічні види мінеральної сировини світу і України. Мінеральні ресурси України. К.: 1997. № 1-2. С. 38-42.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ У МІСТІ ЧЕРНІВЦІ

Петро СУХИЙ, Юлія СЕНДЗІК

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівці, Україна

Abstract. *The article reveals the theoretical and methodological principles of land use management in urban settlements. Using the example of the city of Chernivtsi, the main types of land use depending on the functional purpose are studied. Factors influencing the structure and dynamics of urban land use are indicated. A number of structural, organizational, spatial and regulatory problems are identified that limit land use management in the city of Chernivtsi.*

Key words: *urban land use, demographic load, urban planning documentation, land management, land resources.*

Управління міськими землекористуваннями сьогодні є однією з найскладніших і водночас найбільш пріоритетних сфер у системі місцевого самоврядування. Міста, зокрема обласні центри, продовжують активно розвиватися, модернізувати свою інфраструктуру, розширювати межі забудови. При цьому питання раціонального та збалансованого використання земельних ресурсів є досить актуальним в умовах сьогодення. Місто Чернівці